

Riikki-Mustamäki

Maisemallinen tarkastelu

Sisällysluettelo

Riikki-Mustamäki.....	1
Maisemallinen tarkastelu	1
1 Johdanto ja maiseman yleiskuvaus	3
2 Suurmaisema.....	4
2.1 Korkeussuhteet	4
2.2 Maisemarakenne ja maiseman arvot	4
2.3 Maaperä	8
2.4 Vesiolosuhteet.....	9
3 Lähimaisema	10
3.1 Maiseman tilarakenne	10
3.2 Maamerkit.....	10
3.3 Näkymät.....	11
3.4 Maisemahäiriöt	12
4 Rakentamisen sovittaminen maisemaan.....	12
Lähteet	

Kannen kuva: Copyright@Blomviewer

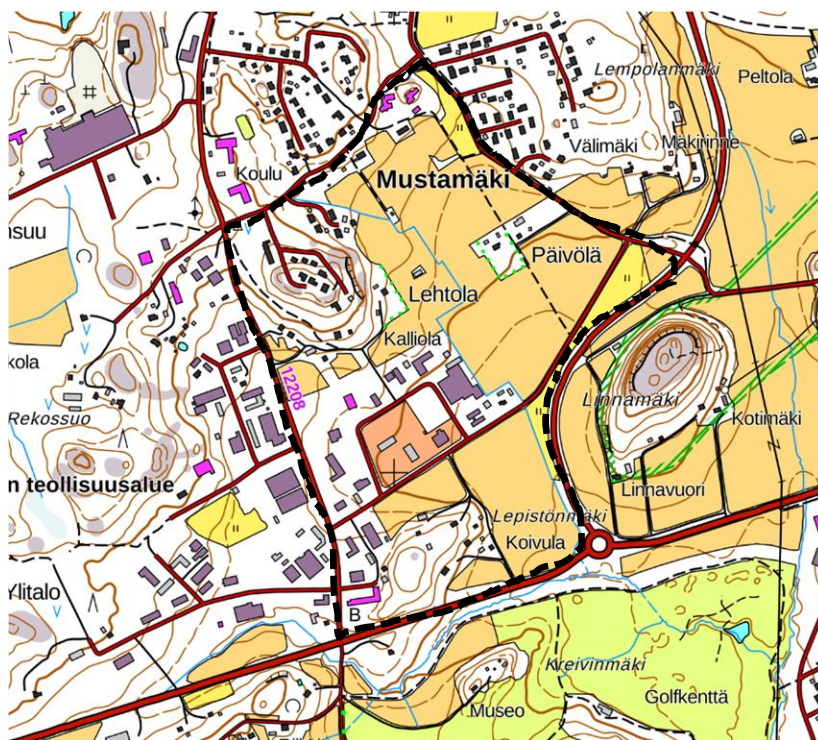
1 Johdanto ja maiseman yleiskuvaus

Riikki-Mustamäen maisemallinen tarkastelu on tehty Riikki-Mustamäen yleiskaavan muutokseen liittyen. Työssä on tutkittu Riikki-Mustamäen alueen maisemallisia arvoja erityisesti rakentamisen sijoittamisen näkökulmasta. Lisäksi työssä on tutkittu maiseman muodostumista ja ominaisuuksia laajemmassa mittakaavassa. Tarkastelu jakautuu suurmaisema ja lähimaisema-osioihin, lopuksi annetaan suosituksia rakentamisen sovittamisesta maisemaan. Riikki-Mustamäen alueen ominaispiirteitä on selvitetty yleiskaavan osallistamis- ja arviointisuunnitelmassa.

Riikki-Mustamäen yleiskaava-alue (kartalla mustalla viivalla rajattu alue) sijoittuu Halikonjokilaakson maisema-alueelle Linnanmäen, Lempolanmäen ja Lepistönmäen väliin laaksoon. Laaksoa rajaa lännessä Riikin teollisuusalueen takaa nouseva rinne ja pohjoisessa tasaisella maalla olevat Mustamäen pientaloalueet. Maiseman osalta tarkastelualue rajautuu alla olevan peruskarttaotteen laajuiselle alueelle.

Halikonjoen laakso on osa valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja edustaa ympäristöministeriön maisemamaakuntajaon mukaan lounaista maisemamaakuntaa ja tarkemmin lounaista viljelyseutua. Halikonjokilaakson muodostama laaja, valtakunnallisesti merkittävä maisema-alue ulottuu Vaskiolta Merikulmalle. Halikon alueella tämän alue-rajauksen sisään jää maaseutumaisten alueiden lisäksi myös taajamia tai niiden osia. Koko Riikki-Mustamäen alue ja Vaskion taajama kuuluvat maisema-alueeseen kuten myös osa asemanseudun asuin- ja teollisuusalueesta sekä osa kirkonkylän alueesta.

Lounaiselle viljelyseudulle tyypillistä ovat polveilevat jokilaaksot, joiden hedelmällisillä savikoilla sijaitsee laajoja peltoaukeita vauraine maataloineen. Asutus sijaitsee perinteisesti selänteiden alarinteillä tai kumpareilla, joille on syntynyt nauhakyliä ja tiiviitä kumpareasutuksia. Peltojen osuus maa-alasta on maamme suurin. Metsät Riikki-Mustamäen alueella ovat mäkien alaosassa sekametsiä ja mäkien laeille havumetsiä.

Maastokartta© Maanmittauslaitos (MML)

2 Suurmaisema

2.1 Korkeussuhteet

Riikki-Mustamäen tasaiset savikot ovat suurimmaksi osaksi 15 metrin yläpuolella ja niitä ympäröivät pistemäiset mäet noin 40-55 metrin korkeudessa merenpinnasta. Maantien 224 ja Hirvikalliontien varsi on korkeussuhteiltaan tasaista laaksoa, jossa korkeudet vaihtelevat 15 ja 35 metrin välillä nousten maltillisesti kohti pohjoista ja länttä.

Tasaisen laakson lomasta nousee jyrkkärinteisiä mäkiä, jotka kohoavat laakson peruskorkeudesta 20-30 metriä. Alueen korkein kukkula ulottuu 56 metrin korkeuteen ja laakson matalin kohta 14 metrin korkeuteen. Selänteiden ja laaksojen vaihteluvyöhykkeet ovat kapeita ja paikoin olemattomia mäkien jyrkkäpiirteisyyden takia. Paikoin maisemassa esiintyy myös jyrkänkeitä.

Korkeuskäyrät ja rinnevarjostus © Paikkatietoikkuna

2.2 Maisemarakenne ja maiseman arvot

Ks. kartta s. 7 (Maisemarakenne ja maiseman arvot).

Tarkastelualueen maiseman perusrungon muodostavat savilaaksot ja niitä rajaavat jyrkkäpiirteiset mäet. Tarkastelualueen pohjoisosassa on laajempi selännevyöhyke,

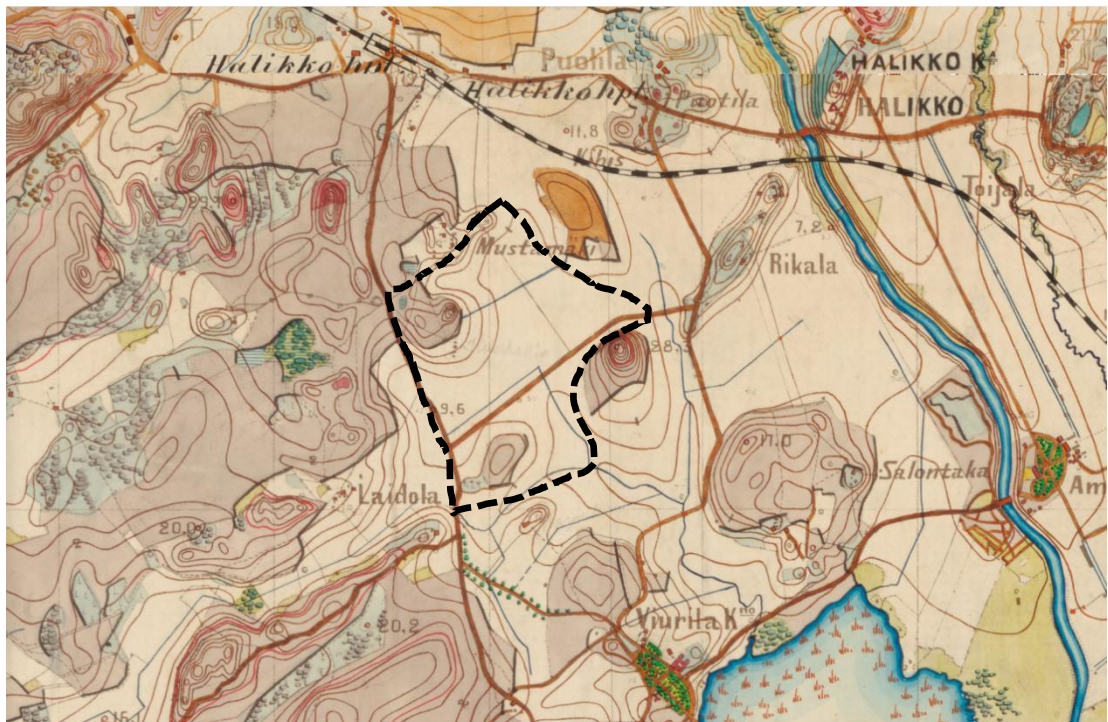
joka luo alueelle visuaalisen rajan ja siluetin. Sen eteläpuolella maisema on avoimempaa peltojen ja pistemäisten mäkien tahdittamaa maisemaa.

Maiseman pääsuunta on lounaasta koilliseen ja sivulaaksot ovat sitä vasten kohtisuorassa luoteesta kaakkoon. Riikki-Mustamäen alueella jäätikkö on hionut kulkusuuntansa puoleisia kallioiden luoteis- ja pohjoisseinämiä jyrkiksi ja jättänyt niiden kaakkois- ja eteläseinämiä loiviksi rinteiksi.

Laaksojen pohjalle on jääkauden jälkeisten vesivaiheiden aikana kerrostunut hienojaksoisia sedimenttejä, joita paikoin rikastavat harjujen hietä- tai hiekkaliepeet ja karkeammista aineksista huuhtoutuneet rantamuodostumat. Salon- ja Uskelanjokien rinteillä on ollut kulttuurin kehittymisen kannalta edulliset tekijät, sillä alueen ilmasto on ollut suotuisa viljelylle ja mäkien rinteet ovat tarjonneet suojaisia asuinpaikkoja. Lisäksi meren läheisyys on mahdollistanut monipuoliset kulkureitit. Riikki-Mustamäen alueen korkeilta harjanteilta on pystynyt tähyämään vihollisia, ja jotkin mäet, kuten linnamäki ovat toimineet puolustuslinnoina. Viljelyn kehittymisen myötä ylävämmät rinteet raivattiin pelloiksi ja laajat tasanteet niityiksi. (Sarakum)

Riikki-Mustamäestä itään sijaitseva Halikon kirkonseutu muodostaa pitäjän historiallisen ytimen Halikonjoen alajuoksulla. Alue on ollut rautakaudella ja keskiajalla asutuksen keskusaluetta. Keskiajalla joen rannassa on sijainnut markkinapaikka. Riikki-Mustamäen vieressä sijaitseva Rikalan muinaislinna sekä rautakautiset asuinpaikat ja kalmistot ovat merkittäviä historiallisia kerrostumia alueen maisemassa. (RKY Museo-
virasto)

Riikki-Mustamäen eteläpuolella sijaitsevat Joensuun, Viurilan ja Vuorentaan kartanot muodostavat tiiviin ja ainutlaatuisen keskiajalta periytyvän kartanokeskittymän. Alueen kolme kartanoa sijoittuvat suurmaisemassa joko moreeniselänteille, kuten Viurila ja Vuorentaka, tai Halikonjoen törmälle kuten Joensuu, jonka nimi kertoo kartanon alkuperäisestä sijainnista Halikonjoen suistossa.

Senaatinkartta 1877-1878. Kansallisarkisto.

Riikki-Mustamäen maiseman keskeisimmät arvot kytkeytyvät alueen historiaan kulttuurimaisemana. Alueen kulttuurimaisema-arvoja ovat ympäristöministeriön (2021) mukaan monipiirteinen ja historiallinen jokilaakson viljelymaisema, jonka viljelynäkymät ovat historiallisesti monikerroksisia ja edustavia. Lisäksi runsaat muinaisjäännösesiintymät lukeutuvat alueen kulttuurimaiseman keskeisimpiin arvoihin.

Halikonjokilaaksoon kuuluva Riikki-Mustamäen alue on historiallisesti arvokasta aluetta. Suunnittelualueelle sijoittuvat muinaisjäännökset on kuvailtu "Muinaisjäännökset"-otsikon alla. Alueen lähiseudulla olevat vanhimmat muinaisjäännökset ovat ympäristöministeriön mukaan (2021) kivikautisia asuinpaikkoja. Huomattavin rautakautinen muinaisjäännös on Halikonlahden entiseen pohjukkaan muodostuneen Rikalan kauppapaikan vieressä kohoava Rikalan rautakautinen muinaislinna, joka kohoaa Riikki-Mustamäen selvitysalueen rajalla. Linnavuoren lakialueella erottuu 180 metriä pitkä ja kaksi metriä leveä kivivallin pohja sekä pitkät näkymät ympäröiviin laaksoihin. Riikki-Mustamäen alue pääpiirteissään edustaa Halikonjokilaakson perinteistä, hyvin säilynyttä lounaissaomalaista maaseutumaisemaa, jonka asutus on sijoittunut pääasiassa metsäselänteiden ja -saarekkeiden reunoille. (YM, 2021)

Muinaisjäännökset

Tarkastelualueen sisällä on Hirvikallion muinaisjäännös, joka sijoittuu Mustamäen juureen mäen eteläpuolelle. Kohde on vanha kantatalon tontti, jolla ei ole enää rakennuksia mutta se luokitellaan historiallisen ajan kiinteäksi muinaisjäännökseksi. Tontilla on piirteitä perinteisestä tavasta rajata pihapiiri avoimella ja puutarhamaisella tavalla. (Museovirasto, 2008)

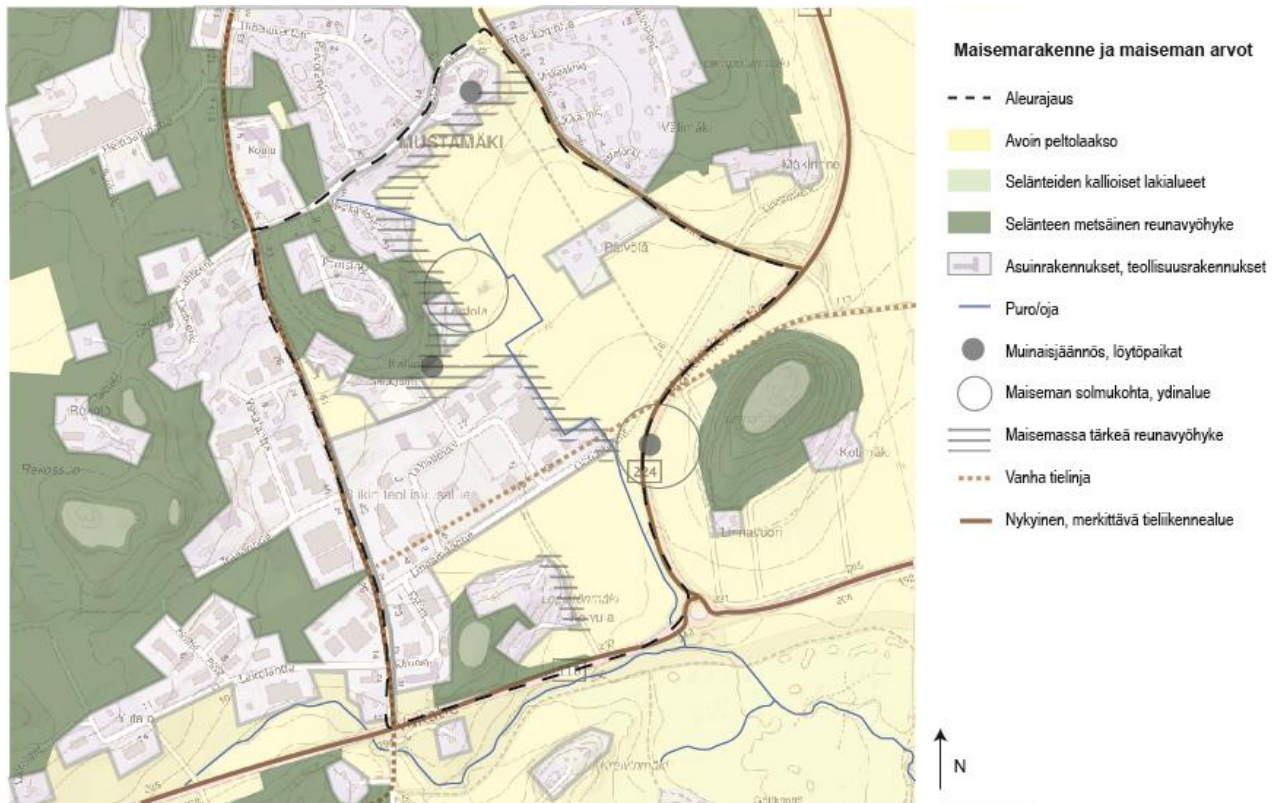
Riikki-Mustamäen pohjoisosassa sijaitsee löytöpaikka, josta löytyi 1800-luvun loppupuoliskolla useita virolaisperäisiä pronssikoruja. Koekaivauksissa ei Sarvaksen (1968) mukaan tavattu mitään kiinteään muinaisjäännökseen, lähinnä kalmistoon, viittaavaa. Kohde on todennäköisesti ollut kätkö, joka ajoittuu pääasiallisesti viikinkiajalle. Kätkön vieressä vanhalla yksinäistalon kylätontilla on vanhan kantatalon talouskeskus, jonka päärakennuksessa on toiminut lastenkoti vuodesta 1926 alkaen. Peltojen reunustamassa metsäsaarekkeessa oli ainakin 1600-luvun lopun veronpanokartassa Mustamäen rälssitilan rakennuksia. Mäellä oli 1780-luvulla tuulimylly ja 1800-luvun lopulta vuoteen 1917 tilan päärakennus oli nimismiehen virkatalona ja sittemmin lastenkotina.

Kuva 1. Lastenkodin päärakennus ja piha-alueen kasvillisuutta.

Lisäksi aluerajauksen reunaan Rikalan Linnamäen länsipuoliselle pellolle sijoittuu Torkkelin pellon mahdollinen muinaisjäänös. Alueelta on Museoviraston mukaan löytynyt savitiivistettä ja rautakauden tyyppin keramiikkaa. Kohde sijaitsee läntisen ohikulkutien linjalla. Koekaivauksessa kohteesta ei löydetty merkkejä kiinteästä muinaisjäänöksestä. Inventointilöydöt saattavat olla peräisin muualta ajetusta maasta. (Museovirasto, 2008)

Maisemarakenne ja maiseman arvot kartalla:

Kuva 2. Näkymä Salaojantieltä itään. Vasemmalla laidalla Hirvikallion muinaisjäänös.

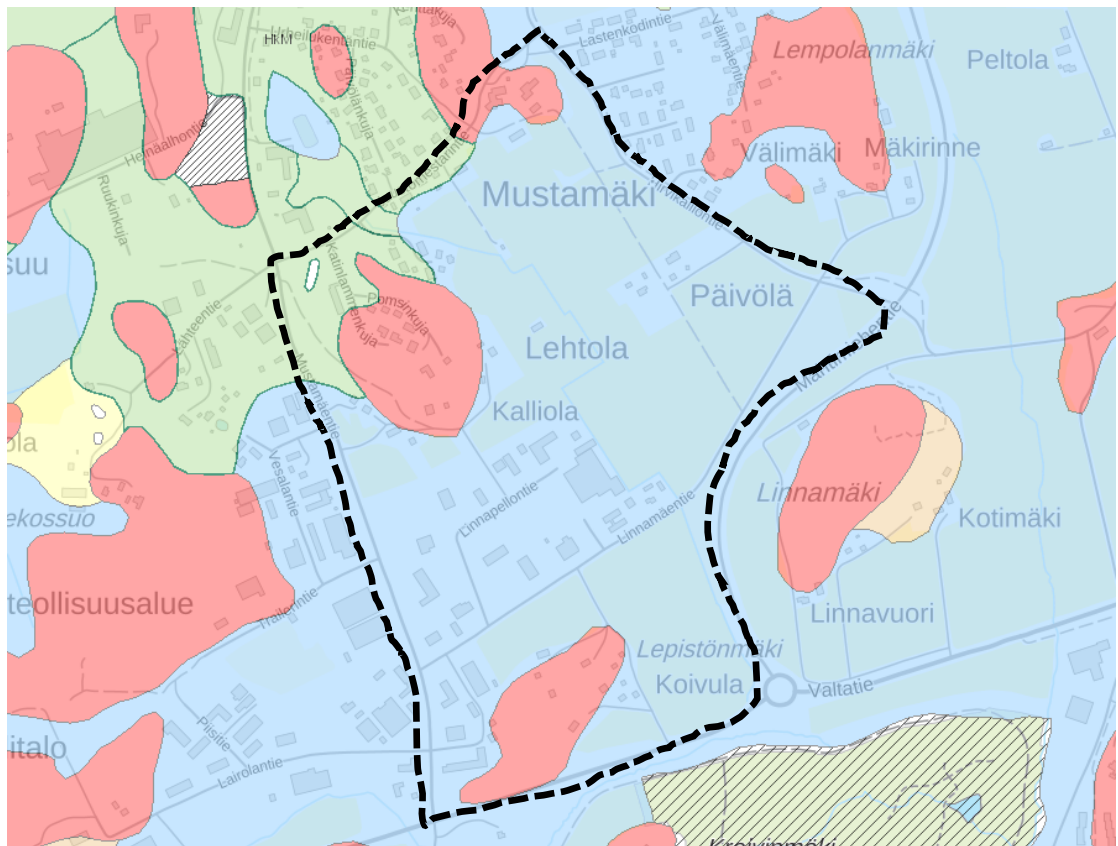

2.3 Maaperä

Riikki-Mustamäen maaperä on pääasiassa savea, kalliomaata ja hiekkaa. Alueen maaperästä suurin osa on savea, joka on sijoittunut tasaisiin laaksoihin. Kalliomaata on pistemäisinä alueina kukkuloiden laeilla ja hiekka on sijoittunut alueen pohjoispuolisiin rinteisiin.

Savialueet on karttaan merkitty sinisellä. Salossa savikerrostumien paksuus on yleisesti useita kymmeniä metrejä. Ylimmät kallioharjanteet ovat jääkauden jälkeisten vesivaiheiden avoimiksi huuhtomia kalliopaljastumia.

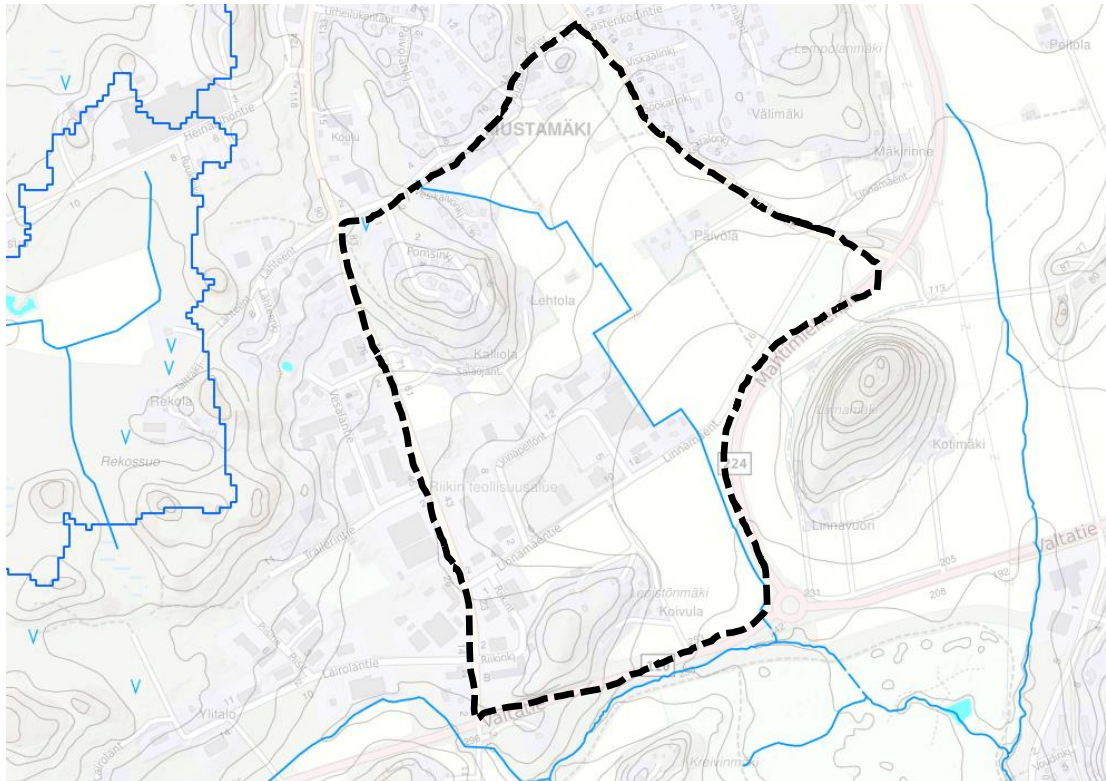
Halikonlahden ja Salonjokilaakson murroslinjan poikki on virrannut useita jäätikköjokia, joiden muodostamat harjujaksot näkyvät maaperäkartalla heikosti. Maastossakin ne näkyvät epämääräisinä matalina ja pätkittäisinä harjanteina ja ovat helpoimmin tunnistettavissa sorakuoppien ja mäillä kasvavan männikön ja muun hiekkapitoisen maan kasvillisuuden perusteella. (Sarakum, s.12). Kartalla hiekkaharjut näkyvät vihreällä värillä.

© MML, Esri Finland, GTK 2018.

2.4 Vesiolosuhteet

Riikki-Mustamäen alue sijaitsee valuma-alueensa puolesta ns. välialueella (Suomen ympäristökeskuksen aineisto) Purilanjoen ja Halikonjoen valuma-alueiden välissä. Aluetta halkoo Mustamäeltä virtaava oja, joka liittyy valtatie eteläpuolella Viurilanlahteen laskevaan Myllyjojaan. Oja kulkee mäkien välisessä laaksossa keräten Riikin teollisuusalueen ja Mustamäen asuinalueiden hulevesiä. Alueen vesien valumasuunta on pääasiassa luoteesta kaakkoon kohti Viurilanlahtea.

Valuma-alueet tumman sinisellä ja vesisuhteet vaalean sinisellä. (SYKE):

<https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>

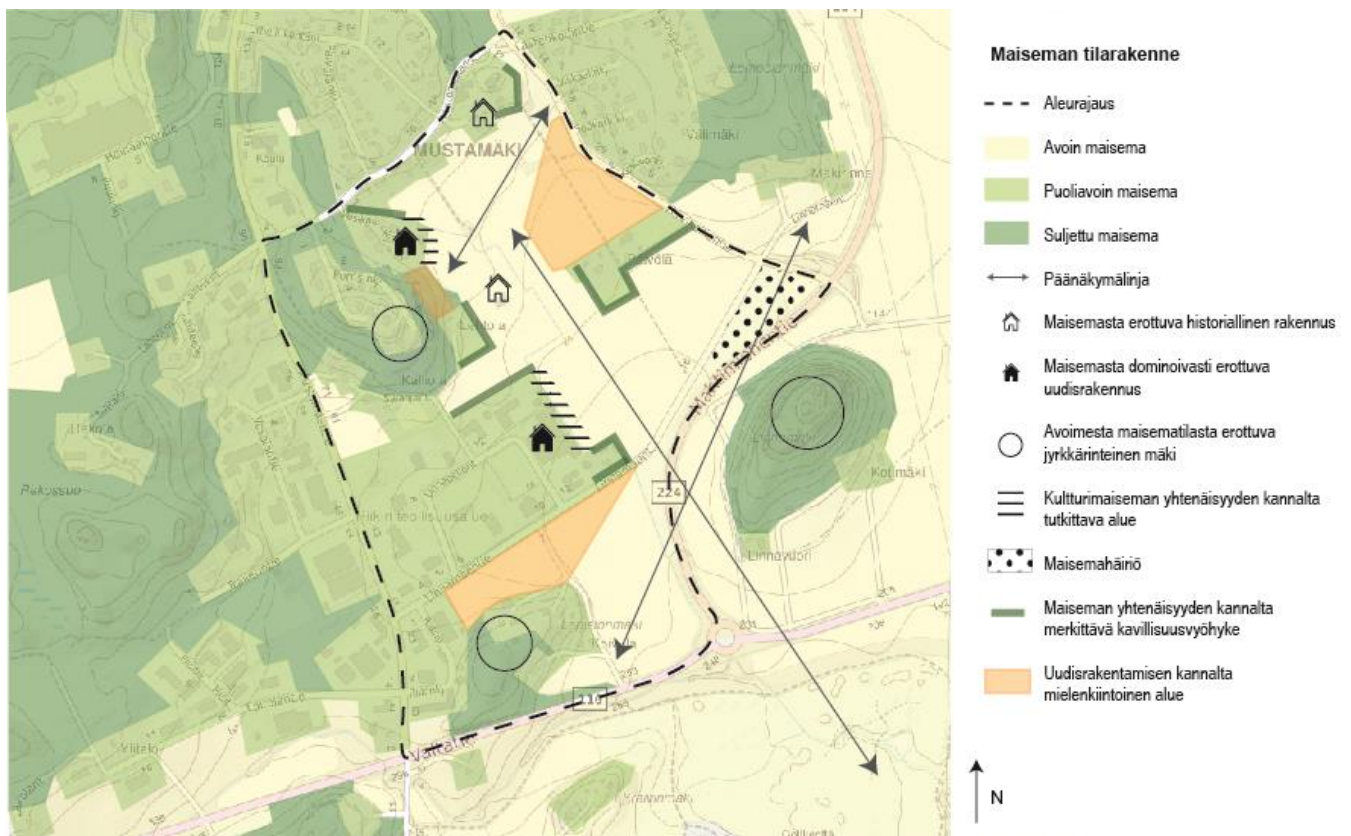
GTK Copyright2018

3 Lähimaisema

3.1 Maiseman tilarakenne

Riikki-Mustamäen maiseman tilarakenne muodostuu avoimista, puoliavoimista ja suljetuista maisematiloista. Alueesta suurin osa on avointa maisematilaa, joka muodostuu viljelypelloista ja kapeista niittykaistaleista. Puoliavoimista maisematilaa Riikki-Mustamäen alueella ovat asuinalueet ja teollisuusalueet sekä tiheiden metsien ja peltojen kapeat reunavyöhykkeet. Alueen suljetut maisematilat sijoittuvat metsäfragmenttien siimekseen. Maisematilasta erityisenlaatuista tekee avoimen maisematilan pitkät ja vaikuttavat näkymälinjat sekä suljetun ja avoimen maisematilan luoma kontrasti. Riikki-Mustamäen avoimen ja suljetun maisematilan rajapinnassa ei juurikaan ole välitilaa, vaan muuttuu äkisti avoimesta pellosta tiheään kuusimetsään. Puoliavoimainen maisematila painottuu rakennetuille alueille, Riikin teollisuusalueelle ja Mustamäen asuinalueelle, jossa on rakennusten ja kasvillisuuden jäsentämiä ulkotiloja. Yleiskaavamuutoksessa esitetyt uudisrakentamisen paikat sijoittuvat olemassa olevien rakennusten lomaan ja oikein massoiteltuna ja maisemoituna ne täydentäisivät ja selkeyttäisivät maiseman tilarakennetta.

Maiseman tilarakenne kartalla:

3.2 Maamerkit

Alueen maamerkkeinä lähimaisemassa on Riikin teollisuusalue rakennuksineen ja jyrkkäpiirteinen Linnamäki raunioineen. Myös vanhaa heinälatoa voidaan pitää maamerkinä, sillä se erottuu selkeästi alavasta laaksosta maiseman päänäkymälinjalle.

3.3 Näkymät

Riikki-Mustamäen alueen merkittävimmät näkymälinjat sijoittuvat laaksoon, josta avautuu pitkiä näkymiä Mustamäeltä aina Wiurilan golfkentälle asti. Lähimaisemassa tärkeitä näkymiä avautuu Linnamäentieltä lounaiskoillissuuntaisesti ja Hirvenkalliontieltä länteen.

Kuva 3. Päänäkymälinja Linnamäentieltä lounaaseen.

Kuva 4. Näkymälinja Hirvenkalliontieltä länteen.

3.4 Maisemahäiriöt

Riikin teollisuusalueen rakennuksia voidaan pitää jonkinasteisena maisemahäiriönä muutoin avoimessa maisematilassa, sillä rakennusten reuna-alueita ei ole istutettu alueen muiden tonttien mukaisesti. Lisäksi Linnamäentien ja Mahtimiehentie väliselle alueelle kasattua maata ja rakennusmateriaaleja voidaan pitää maisemahäiriönä.

4 Rakentamisen sovittaminen maisemaan

Riikki-Mustamäen alueella rakentamiselle soveltuvat parhaiten mäkien ja rakennetun ympäristön väliset alueet. Alueen suunnittelussa on keskeistä huomioida rakennusten sijoittelu, tyyli ja koko, mahdolliset luontoarvot sekä rakennusten liittyminen arvokkaaseen maisemaan ja olemassa olevaan rakentamiseen. Tämän lisäksi uusi rakentaminen tulisi sijoittaa niin, että se olisi mahdollisimman kytkeytynyt alueen nykyiseen tieinfrastruktuuriin ja jottei se katkaisisi alueen pitkiä etelä-pohjoissuuntaisia näkymälinjoja. Maisemassa herkätkä selänteiden lakialueet ja näkymien kannalta merkittävät avoimet viljelyalueet sekä maaperältään epäedulliset laaksonpohjat tulisi jättää rakentamatta.

Tavoitteena tulisi olla maisemaan sopivan reunavyöhykkeen kehittäminen uuden rakentamisen yhteyteen, mikä sitoisi yhteen maiseman erilaisia piirteitä. Riikki-Mustamäen alueella se voisi tarkoittaa esimerkiksi hopeapajujen tai kuusien istuttamista riviin tontin ja pellon reunaan. Alueen muilla tonteilla rakennuksen ja avoimen pellon rajaan on istutettu hopeapajuja ja kuusia selkeisiin riveihin, mikä jäsentää maisemaa luontevasti. Toisena vaihtoehtona voisi toimia epäsäännöllisempi sommitelma, jossa eri puut ja pensaslajit pehmentäisivät rakennuksen julkisivun erottumista maisemasta, kuten alueen pohjoislaidalla lastenkodin tontin ympäristössä. Istutettavien puiden johdonmukainen sommittelu auttaa uuden rakentamisen sopeuttamisessa osaksi laajempaa maisemaa ja parhaimmillaan muodostaa maisemaan uudenlaisia arvoja. Istutettavien puiden ohella päänäkymien säilymistä Riikki-Mustamäen alueella tulee vaalia niin etteivät ne katoaisi maisemasta. Näkymien vaalimisen kannalta on keskeistä tarkastella niiden jatkuvuutta eri vuodenaikoina esimerkiksi talvella ja keväällä, kun puissa ei ole lehtiä.

Kuva 5. Viistoilmakuva selvitysalueen maisemarakenteesta.

Uudisrakentamisella voidaan täydentää maaston muotojen, olemassa olevien rakennusten ja kasvien luomaa tilavaikutelmaa. Esimerkiksi mäkinen maasto vaatii erilaista rakentamista kuin tasainen tontti ja maisematilaltaan avoin tontti vaatii erilaista istutus-suunnitelmaa kuin metsäinen tontti. Myös se, miten rakennus sijoitetaan tontille, vaikuttaa rakennuksen arkkitehtuuriin ja ympäröivän maisemaan merkittävästi. Esimerkiksi rinteeseen suuntaisesti rakennettaessa päästään pienemmällä korkeusvaihteluilla kuin jos sijoitetaan rakennus korkeuskäyriä vasten. Lisäksi kerrokorkeudella voidaan vaikuttaa merkittävästi siihen, istuuko rakennus maisemaan. Erilainen rakennusten sijoittelu, massoittelu ja rytmi saa aikaan erilaisen tilallisen vaikutelman. Riikki-Mustamäen alueella olemassa olevien rakennusten väliin jäävää tilaa tulisi hyödyntää uudisrakentamisessa, jolloin rakentaminen täydentäisi olemassa olevaa rakennuskantaa. Näin voitaisiin kytkeä esimerkiksi alueen asuinalueet vanhaan rakennuskantaan kuten heinälatoihin ja samalla hyödyntää maiseman vanhoja elementtejä uusien alueiden ja vanhan kulttuurimaiseman näkymäesteinä.

Uudisrakennus tulee sopeuttaa ympäristön rakennuksiin ja maisemaan. Teollisuus- ja asuinrakennuksia suunniteltaessa on tarkkaan mietittävä, millainen rakennuksesta tulee, minkälaisia ja minkä kokoisia tiloja rakennuksessa on ja miten rakennukset yhteensovitetaan ulkotilojen ja maiseman kanssa. Erityisesti silloin, kun uudisrakennus sijoittuu avoimen maisematilan kuten pellon reunaan, tulee tontin rajoille istuttaa kasvillisuutta. Ammattitaitoisten suunnittelijoiden käyttö sekä rakennuksien että pihan osalta on suositeltavaa.

Salossa 29. päivänä elokuuta 2024

Pekka Halme, kaavasuunnittelija; maisema-arkkitehti

Lähteet

Arvokkaat maisema-alueet: maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Ympäristöministeriö: Ympäristönsuojeluosasto, Työryhmän mietintö 66/1992. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/29087>. Haettu 10.2.2021.

Köykkä, Sirkka; Stålhammar, Eeva: Kuis sit tehdään. Ohjeita rakentajalle. Satakunnan painotuote Oy 2005.

Maaperäkartta GTK Maankamara. <https://gtkdata.gtk.fi/maankamara/>. Haettu 15.2.2021.

Maaseudun kulttuurimaisemat ja maisemanähtävyydet. Jenny Alatalo, Marie Nyman. Ehdotus Satakunnan ja Varsinais-Suomen arvokkaiksi maisema-alueiksi 2014. Elinkeino, liikenne- ja ympäristökeskuksen raportteja 75/2014. <http://www.maaseutumaisemat.fi/wp-content/uploads/2015/01/VAR-SAT-raportti-valtakunnalliset-ja-maakunnalliset-1.pdf>. Haettu 15.2.2021.

Museoviraston muinaisjäänösrekisteri https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/mjreki/read/asp/r_default.aspx. Haettu 24.2.2021.

Riihenniitty asemakaavan valmisteluaineisto, Salon kaupunki/Maankäyttöpalvelut

Salon maisemaselvitys. MA-Arkkitehdit, Salon kaupunki 8/2004. Salon yleiskaava. (Tekstiosassa lyhennettynä Sarakum)

Anja Sarvas. 1968. Koekaivaus - Mustamäki – Halikko. https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/raportti/read/asp/hae_liite.aspx?id=102006&ttyyppi=pdf&kansio_id=734. Haettu 22.8.2024.

Senaatinkartasto. Kansallisarkisto, www.finna.fi. Haettu 17.2.2021.

Trimble paikkatietoaineisto

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, RKY. Museovirasto. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_list.aspx. Haettu 15.2.2021.